

Оригиналан научни рад
Примљен: 22. априла 2019.
Прихваћен: 3. јуна 2019.

355.092-054.62(497.11)"18"
355-054.62:929(497.11)"18"
COBISS.SR-ID 283787276

Пуковник др Слободан Ђукић, доцент
Војна академија, Београд
E-mail: slobodan.djukic@va.mod.gov.rs

УТИЦАЈ ОФИЦИРА ИЗ ХАБЗБУРШКЕ МОНАРХИЈЕ И ПРУСКЕ НА СТВАРАЊЕ И РАЗВОЈ СТАЈАЋЕ ВОЈСКЕ У СРБИЈИ У XIX ВЕКУ

АПСТРАКТ: У раду је приказан долазак официра из Хабзбуршке монархије и Пруске у Србију и ступање у српску војску. Официри из Аустрије и Пруске имали су запажену улогу у српско-турским ратовима (1876–1878), а многи су после рата остали на служби у српској војсци. Захваљујући образовању и добром познавању војне организације развијених европских војски, допринели су стварању модерне српске војске. Рад је написан на основу грађе Војног архива у Београду, Архива Србије, Архива САНУ, наставне и војностручне литературе која се налази у Центру за војнонаучну документацију и информације (ЦВНДИ) у Београду.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: српска војска, српски официри, српско-турски рат 1876/78, српско-бугарски рат 1885.

Долазак аустријских и пруских официра у Србију и ступање у српску војску

Први официри из Аустрије дошли су у Србију 1825, када је кнез Милош Обреновић после Ђакове буне регрутовао 1.147 младића и створио дванаест чета стајаће војске.¹ У то време у Србији није било школованих официра способних за организовање „солдата“, како су војници тада називани, кнез Милош ступио је у контакт са официрима из аустријске Војне границе. У Србију је на позив кнеза Милоша дошао капетан Дамњан Глумац. Пре доласка у Србију, капетан Глумац био је „фенрих“ (заставник) у једном пограничном пуку аустријске војске. Њему је припала част да постане први организатор регуларне војске кнеза Милоша и њен први командант. По народности је Србин родом из Угарске. Заједно са капетаном Глумцем у српску војску ступило је још неколико војника из Аустрије и они су примљени као подофицири – фелдвобели Стеван Новаковић и Милован, каплар Шрајбер, стражмештер Марко и његов помоћник Крста, бивши аустријски штабсдобошар. Из Аустрије су дошли и стражмештери Васа и Сава који се 1826. помињу као „егзерцир мајстори“. Исте године је из Аустрије у Србију дошао Матија Христић, постављен за стражмештера војске Крагујевачке нахије. „Каплар Мата“, како се у документима помиње, остао је у српској војсци пет и по година, а касније је постао државни чиновник. Једини сачувани списак Милошевих солдата написан је латиницом, а потписао га је Матија Христић.²

Војска кнеза Милоша организована је и устројена уз помоћ капетана Дамњана Глумца и његових помоћника. По кнежевом налогу, Глумац је превео аустријски војни „реглемент“ у кратком

¹ Опширније: Михаило Гавриловић, *Милош Обреновић, I-III* (Београд: Задужбина Илије М. Коларца, 1908, 1909, 1912); Владимир Стојанчевић, *Кнез Милош и Источна Србија 1833–1838* (Београд: Научно дело, 1957); Радосав Марковић, *Војска и наоружање Србије кнеза Милоша* (Београд: Научно дело, 1957); Васа Чубриловић, *Историја политичке мисли у Србији XIX века* (Београд: Народна књига, 1982); Радош Љушић, *Кнежевина Србија 1830–1839* (Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2004).

² Мита Петровић, *Финансије и установе обновљене Србије*, књ. 1 (Београд: Државна штампарија Краљевине Србије, 1897), 684; Младен Жујовић, *Белешке Младена Жујовића државног саветника* (Београд: Државна штампарија Краљевине Србије 1902), 11; Р. Марковић, н. д., 43. и 48.

изводу и то је било прво правило за српску војску. Под његовим утицајем усвојено је „аустријско учење” и команда, а 1827. српска стајаћа војска обучена је у аустријски мундир. По угледу на формацију аустријске војске, регуларна војска у Србији била је подељена на регimente, које су се делиле на дивизије, а оне на кумпаније (чете). Глумац је службовао у српској војсци све до краја 1828. године.³

Кнежевина Србија стекла је аутономан положај у оквиру Турског царства 1830, а кнез Милош право да организује стајаћу војску. Тридесетих година XIX века у Србији је основана пешачка и коњичка гарда и артиљерија. Пешачка и коњичка гарда основане су уз помоћ официра Руса, који су том приликом позвани у Србију. Био је то одраз великих политичких промена на Балкану, које су настале после руско-турског рата (1828–1829). Ни политички утицај Русије на Балкану није могао да промени чињеницу да се аустријска Војна граница налазила у непосредном суседству Кнежевине Србије, тако да је долазак официра из Аустрије у Србију настављен. У српску војску је 1836. примљен Радивоје Момировић, који се школовао у аустријској војсци пет година. У српску војску примљен је и Алекса Лазаревић, бегунац из Аустрије, родом из Срема. Он је служио као артиљеријски „прапорчик” у српској војсци.⁴ Када је кнез Милош Обреновић 1837. одлучио да оснује „Књажеско-сербску военну академију”, наредио је да се за професоре војне школе пронађу образовани страни официри. После разматрања пријављених кандидата за професора и директора војне академије изабран је аустријски официр Стефан Херкаловић.⁵ Када је 1837. стигао у Србију, имао је чин лајтнанта. Поред српског знао је и италијански, француски, немачки и енглески језик. Херкаловић је имао и одређено педагошко искуство. Четири године радио је као професор у кадетској школи, где је предавао Историју, Географију, Математику, Писање и „Цајхновање”. Војна школа на челу са Стефаном Херкаловићем није била дугог века, започела је са

³ Р. Марковић, н. д., 80–81.

⁴ Р. Марковић, н. д., 83–87.

⁵ Стефан Херкаловић рођен је 1810. у Оточцу, где му је отац служио као граничарски официр. Ту је завршио основну школу, а кадетску школу похађао је у Оломуцу у Моравској. После завршеног школовања служио је у 39. регименти у Варадину.

радом у Пожаревцу 1837, а престала у Крагујевцу 1838. године. И поред тога што се војна академија у Србији није одржала, њено оснивање означило је важну степену у развоју српске стајаће војске. Чињеница да се на њеном челу налазио један аустријски официр говори о великом утицају Хабзбуршке монархије на стварање војних установа у Србији.⁶

После абдикације кнеза Милоша Обреновића 1839, у Србији је донет први закон о војсци. Гарнизона војска била је мала, потчињена министру унутрашњих дела и намењена за одржавање унутрашњег поретка у Кнежевини. Средином XIX века основане су важне установе за развој српске војске: у Београду је основана прва војна болница 1844; у Крагујевцу је основана Тополивница 1848; две године касније почела је са радом Артиљеријска школа са седиштем у Београду. У Србију тада долазе поједини официри специјалисти, неопходни за технички развој Тополивнице и наставу у Артиљеријској школи. Тако је стигао артиљеријски мајор Михаило Кренцер, рођен 1823. у Фулду у Пруској. На позив српске владе, Кренцер је 1854. дошао у Србију ради подизања „једног лабораторијума артиљеријског у Крагујевцу“. Пре доласка у Србију Михаило Кренцер завршио је артиљеријски курс у Каселу, а учествовао је и у ратном походу против Данске.⁷ Годину дана после мајора Кренцера, из Аустрије је дошао мајор Адам Вранешевић који је петнаест година био пешачки и коњички официр у аустријској војсци и за то време учествовао је у рату у Италији 1848. и у јужној Угарској 1849. године.⁸ По пријему у српску војску постављен је за професора Војне историје, Географије и Јахања у Артиљеријској школи.⁹ Вранешевић је био немирног духа због чега се није дуго задржао у Србији. По својој молби отпуштен је из службе да би 1860. као Гарибалдијев добровољац учествовао у борбама у Напуљу и на

⁶ Р. Љушић, С. Бојковић, М. Пршић, Б. Јововић, *Официри у високом школству Србије 1804–1918* (Београд: Војноиздавачки завод, 2000) 211.

⁷ Војни Архив у Београду, Пописник-14, Кутија-22, Фасцикла-1, Документ 1/1.

⁸ Адам Вранешевић рођен је 1823. у Горичкој код Петриње, где је стекао основно образовање, док је кадетску школу завршио у Оломуцу.

⁹ Његови ђаци били су питомци треће класе Артиљеријске школе: Димитрије Ђурић, Јован Драгашевић, Јеврем Марковић, Петар Топаловић и Јован Анђелковић.

Сицилији. У Србију се поново вратио уочи српско-турских ратова 1876–1878. године.

Већи број аустријских официра долази у Србију шездесетих година XIX века, када је кнез Михаило Обреновић по други пут ступио на власт. Он је имао јасан циљ – да све хришћане на Балкану ослободи турског ропства. Да би програм националног ослобођења спровео у дело била му је потребна снажна војска. Због тога је донет закон о Народној војсци 1861, којим је Србија добила војску од 100.000 војника. Наглим повећањем броја војника било је потребно повећати и број официра, због чега су у Србију позивани официри из Аустрије.¹⁰ На позив кнеза Михаила у Србију, у априлу 1862, примљен је у војску Антоније Орешковић са чином пешадијског мајора. Орешковић је обављао разне дужности, али је до српско-турског рата 1876. најдуже остао на располагању војног и министра иностраних дела, учествујући у мисијама у инотранству.¹¹

Догађаји на Чукур-чесми и сукоб са турским војницима у Београду и Ужицу довели су Србију 1862. на корак од рата са Турском. Непосредна ратна опасност привукла је официре словенске народности из Аустрије у Србију.¹² У септембру 1862. у војску је примљен Адам Приљева из Лике са чином инжињеријског капетана II класе. Заједно са њим у српску војску ступили су: са чином капетана II класе – Ђура Хорватовић из Нове Градишке и Лазар Јовановић из Осијека; са чином поручника – Танасије Ђурчић из Чуруга; са чином потпоручника – Александар Протић из Темишвара, Гргур Франић из Смиљана у Лици, Јаромир Шандор из Загреба, Коста Јанковић из Брашове у Ердељу, Александар Цветић, Паја Поповић и Анта Алексић; и са чином поднаредника – Алекса Савић из Загреба. Официри из Аустрије ступили су у српско поданство добровољно, али је било и врбовања. Неки српски свештеници и трговци у Горњој

¹⁰ Живота Ђорђевић, *Српска народна војска 1861–1864* (Београд: Народна књига, 1984), 23–25.

¹¹ Антоније Орешковић рођен је 1829. у Двору на Уни. По завршетку гимназије и Војне академије у Винер Нојштату 1847. добио је чин пешадијског потпоручника. Као млад официр учествовао је у ратовима против Мађара 1848/49. и касније у рату против Италије 1859. године. Орешковић је поред српског говорио немачки, италијански и француски језик.

¹² Архив САНУ, Историјска збирка, бр. 13611: 132; Драгољуб Динић, *Српска војска у XIX и почетком XX века*.

Крајини покушали су да врбују за Народну војску аустријске граничаре, али су били похватани и 1863. у Војном суду у Бјеловару осуђени на дугогодишњу робију коју су издржавали у Чешкој и Моравској.¹³ Да би омогућио пријем већег броја страних официра у српску војску, кнез Михаило Обреновић потписао је 1867. измене Закона о војсци од 1864.¹⁴

Наредних година настављен је прилив официра из Хабзбуршке монархије у Србију, што је била последица велике потребе српске војске за школованим официрима и промена у организацији аустријске војске. После аустријско-пруског рата и пораза код Садове 1866, у аустријској војсци спроведена је велика реформа. Почело је укидање крајишких пукова и дотадашње стајаће војске, а да би 1873. уведена општа војна обавеза.¹⁵ Промене у војној организацији Хабзбуршке монархије нису одговарале одређеним официрима, који су напуштали дотадашњу службу и прелазили у Србију. Осим потребе да се очува осећај народности, мотив за долазак аустријских официра у Србију огледа се и у могућности бржег напредовања. Тако су у српску војску 1867. ступили: потпуковници – Павле Хорстиг из Бреславе у Пруској; мајор – Блаж Јурковић из Перушића; капетани II класе – Евгеније Каленић из Карловца, Светислав Вохоска из Чешке, Сима Шапоња из Чуруга, Стеван Косановић из Огулина и Евгеније Гајиновић из Српског Бечеја; поручници – Никола Протић из Темишвара, Фрања Жагровић и Адолф Сертић. Новим законом о војсци 1870. проширена је мирнодопска формација војске, што је омогућило да у српску војску ступе: капетани II класе – Димитрије Ковачић из Голубинаца, Павле Јовин из Жабља и Никола Рабатић из Госпића; и поручник – Стеван Бинички из Лике.

Следећи период попуњавања старешинског кадра официрима из Аустрије и Пруске десио се у пролеће 1876, у време припрема за рат са Турцима. Од виших официра у српску војску тада су ступили: мајор – Јован Смуђа из Вргинмоста; капетани I

¹³ Лазар Ђелап, „Аустријски војни извештаји о организацији српске милиције (1821–1871)”, *Весник војног музеја ЈНА*, бр. 10, (1964), 136.

¹⁴ Зборник закона, уредаба, наређења и објашњења војних од 1861. до 1873. године (Београд: Државна штампарија, 1882), 446–447.

¹⁵ Petar Tomas, *Ratovi i armije XIX veka* (Београд: Војноиздавачки завод, 1968), 85–90.

класе – Ђура Шаринић из Оточца и Паја Путник из Опова. Знатан број старешина са нижим чиновима ступио је тада у Добровољачки кор.¹⁶

Официри из Хабзбуршке монархије и Пруске – истакнути командири и команданти у српској војсци

Официри из Хабзбуршке монархије и Пруске који су дошли у Србију имали су стручно знање и искуство, што је било веома важно уочи рата са Турцима. Један од њих је инжињеријски официр Адам Приљева, који је 1862. ступио у српску војску са чином капетана II класе. У време интензивне припреме за рат са Турцима, учествовао је у фортификацијском уређењу Србије 1862. године. Мајор Приљева у пролеће 1876. био је командант инжињеријског батаљона Западно-моравске дивизије и референт за инжињерију у истој дивизији. У првом рату са Турцима истакао се у борбама због чега је унапређен у чин потпуковника. По завршетку рата био је на положају начелника инжињерије резервног корпуса, са штабом у Крагујевцу. У Другом српско-

¹⁶ Капетани II класе – Игњат Срб из Чешке, Фердо Михоковић из Бјеловара, Вилим Капнер из Горњих Карловаца у Аустрији, Јован Брдарски из Панчева, Пера Манојловић из Србобрана и Паул и Евгеније Штурм из Герлица у Пруској; поручници – Стеван Лончарић из Бјеловара, Сима Јасика из Војнића, Војин Ђорђевић из Осијека, Данило Барковић из Орашца, Хинко Покорни из Госпића, Коста Кораћ из Загреба, Сима Недељковић из Беле Цркве, Франц Кафка из Прага, Адолф Шпенглер из Моравске, Јован Кобиш из Граца, Глиша Јачинац из Госпођинаца, Петар Кекић; потпоручници – Урош Трифунац из Кикинде, Јован Гленер из Горње Мађарске, Милан Мандукић из Вршца, Драгутин Новелић из Вићенце у Италији, Светозар Јовановић из Панчева, Ђорђе Вујић из Аде, Михаило Лисац из Сиска, Димитрије Петровић из Турског Бечеја, Сава Витас из Медака, Исидор Риђички из Мокрина, Стеван Витас из Доњег Лапца, Ђуро Радичанин из Глине, Милан Јовин из Чуруга, Милан Мирић из Лаћарка, Петар Радмановић из Медака, Вајо Кончар из Белопоља у Лици, Ђура Исајовић из Осијека, Ђура Петровић из Сремске Митровице, Стеван Дракулић из Ковина, Ђорђе Стејин из Шајкашке, Јован Рогожарски из Панчева, Лазар Чизмић из Добановаца, Јосиф Шимунић из Госпића, Стеван Јакшић из Ковина, Јован и Лудвиг Гузман из Познања, Анта Алексић из Панчева, Коста Кларић из Огулина, Јован Фулда из Мађарске, Јарослав Јанкура из Чешке, Никола Зега из Панчева, Јанко Кокир, Мартин Кирски, Петар Кохмајер, Јован Бакра, Петар Борота, Ђура Јовановић, Андрија Рогуља. ВА, П-14, К-22, Ф-1, д 1/1.

турском рату (1877–1878) био је начелник инжињерије Моравског корпуса.¹⁷

Поручник Танасије Ђурчић имао је богато ратно искуство пре доласка у Србију. Ђурчић је рођен 1818. у шајкашком селу Чуругу, где је стекао основно образовање, а немачку и војнограничарску школу завршио је у Тителу. Као млад официр у Шајкашком батаљону истакао се „примерном војничком рутином и свима особинама изврсног ратног официра” у борбама са Мађарима (1848–1849). Одлучан и веома храбар, Ђурчић је код Перлеза дрским налетом против знатно јачег непријатеља заузео седам топова које је непријатељ раније отео. У рату са Турцима 1876. истакао се у бојевима код Бијељине и Међаша. Иако је био рањен, остао је у борби где је „ванредним држањем и вођењем својих трупа” заслужио највеће признање, производство у чин потпуковника. После српско-турских ратова (1876–1878) постављен је на дужност команданта Моравске дивизије. Танасије Ђурчић говорио је српски и немачки језик, а написао је Прилог историји догађаја из 1848/49. штампан у Бранику (1902).¹⁸

Изузетном храброшћу у рату са Турцима 1876. истакао се Јаромир Шандор, рођен 1839. у Загребу. Шандор је основну школу и нижу гимназију завршио у месту рођења, а војноматематичку школу у Бјеловару. У аустријску војску најпре је ступио 1853, али је брзо из ње изашао и провео пет година у трговачкој морнарици. По други пут ступио је у аустријску војску 1858. године. У чин пешадијског потпоручника унапређен је 1859, а недуго после тога дао је оставку. У Србију је дошао у јесен 1862, примљен је у војску у чину привременог потпоручника. Одређен је за водника Добровољачког кора у Ваљеву, где је постао и командир чете. Касније је упућен на службу у Артиљеријску управу (1863), да би 1864. био унапређен у чин активног пешадијског потпоручника. Пред рат са Турцима 1876. постављен је за команданта Београдске бригаде II класе у Народној војсци. Почетком рата бригада је била на Тимочком бојишту у саставу Тимочко-моравске војске. У бици на Великом Извору изнад Зајечара 18. јула 1876. српска војска стигла је надамак турске

¹⁷ Ив. С. Павловић, Војна граница и српска војска (Београд: Штампарија Драг. Грегорића, 1936), 8–9.

¹⁸ ВА, П-14, К-22, Ф-1, д 1/1; Ив. С. Павловић, н. д., 11–12.

прве линије, којом је командовао Осман паша, али је била приморана да се повуче. Јаромир Шандор изванредном пожртвованошћу старао се да одржи српске трупе при повлачењу, али је том приликом погинуо. Његово тело остало је на непријатељском земљишту.¹⁹

Један од најобразованијих официра из Аустрије био је Евгеније Каленић, рођен 1839. у Горњем Карловцу. Калинић је завршио основну школу у Карловцу, а Војну академију и Ратну школу у Винер Нојштату у Бечу. У аустријској војсци служио је у артиљерији и при генералштабу и достигао чин капетана. На позив кнеза Михаила дао је оставку и прешао у Србију априла 1866. године. Примљен је у српску војску са чином генералштабног капетана II класе. Од новембра 1871. до рата са Турцима предавао је Артиљерију на Војној академији. Једно време био је начелник штаба стајаће војске. Почетком 1875. унапређен је у чин потпуковника и постављен за ађутанта кнезу Милану Обреновићу. У предратно време био је начелник Оперативног одељења Главног генералштаба. На тој дужности проучавао је југоисточни крај Србије, у циљу планирања операција према Турској. Ратним распоредом постављен је за начелника штаба Западно-моравске дивизије, касније назване Ибарска војска, којом је командовао генерал Александар Франтишек Зах. У боју на Калипољу 6. јула 1876, потпуковник Евгеније Каленић тешко је рањен. Преминуо је од последица рањавања 2. августа 1876. и сахрањен је у Чачку.²⁰

Његов имењак Евгеније Гајиновић рођен је 1838. у Ораовици. По завршетку немачке школе у Ораовици, Варадину, Панчеву и Винковцима и два кадетска курса у Череји и Верони, служио је у аустријској војсци као потпоручник у 64. пешадијском пуку. Учествовао је у аустријско-пруском рату 1866. године. Гајиновић је примљен у српску војску 1867. са чином пешадијског потпоручника. У рату против Турака показао је велику храброст и умешност у командовању због чега је после рата постављен на дужност команданта 2. Батаљона I пука стајаће војске. Чин мајора добио је 1880. године.

¹⁹ Анд. Ј. Милојевић, *За отаџбину* (Београд: Издање Уредништва Ратника, 1904), 204–206.

²⁰ Анд. Ј. Милојевић, н. д., 171–173; Ив. С. Павловић, н. д., 15.

Предузимљивошћу и храброшћу међу официрима из Аустрије истицао се мајор Сима Јасика, рођен 1852. у Крстињи код Војнића. Завршио је основну школу у Крстињи, а гимназију у Карловцу. Војну академију завршио је 1872. у Винер Нојштату у Бечу. Као потпоручник ступио је у редове српске војске 1874. године. Радио је на прикупљању земљака у добровољачке јединице. Истакао се храброшћу у Невесињском устанку 1875, због чега је одликован Таковским крстом и произведен у чин поручника. Био је познат као одличан стратег и генералштабни официр. У сукобу са Турцима 1876. био је тешко рањен, али и даље активан у борбама, те је постао командант Првог добровољачког батаљона. Основао је Савез добровољаца 1902, на чијем челу је био све до 1908. године.²¹

Као официр са ратним искуством у српску војску 1862. ступио је Лазар Јовановић, рођен у Осијеку 1828. године. Јовановић је у Осијеку завршио основну школу и шест разреда гимназије, а у Ђуру, Пешти и Печују слушао је предавања на Филозофском и Правном факултету. Кадетско-војноматематичку школу завршио је у Петрињи. По завршетку војне школе ступио је као кадет у II Бански граничарски пук. Учествовао је у рату са Мађарима 1849. у борбама код Новог Сада и Хеђеша, затим у рату са Италијанима 1859. у биткама код Мађенте и Солферино. Пошто је иступио из аустријске војске, примљен је у српску војску са чином привременог пешадијског капетана II класе и распоређен у Добровољачки кор у Ваљеву. У чин активног капетана II класе унапређен је 1862, а у чин штабног капетана I класе 1867. године. У чин пуковника унапређен је 1880. године. После рата био је командант Моравске дивизије све до пензионисања.²²

Павле Хорстиг рођен је 1838. у Бреслави у Пруској. Основно образовање стекао је у месту рођења, где је студирао четири године на Универзитету у Бреслави. Завршио је Артиљеријску академију у Берлину 1858. и служио у пруској артиљерији. У српску војску ступио је у децембру 1868. године. После српско-турских ратова (1876–1878) био је командант I артиљеријског пука. У његовом персоналном досијеу пуковник Антоније

²¹ ВА, П-14, К-22, Ф-1, д 1/1.

²² ВА, П-14, К-22, Ф-1, д 1/1; Ив. С. Павловић, н. д., 11.

Богићевић је 1879. записао: „Сваку препоруку заслужује, јер је врло ваљан и одличан командант.”

Успешан командант у српској војсци био је и инжињеријски потпуковник Стеван Бинички, рођен 1840. у селу Мали Мушалук у Лици. Завршио је четири разреда основне школе у Италији, три разреда техничке граничарске школе у Славонији и курс војне академије у Винер Нојштату. Као аустријски официр учествовао је у рату у Италији 1859. и у рату против Пруске 1866. године. После службовања у аустријској војсци ступио је у српску војску са чином поручника 1870. године. По преласку у Србију постављен је за првог управника понтонирског радилишта. Стеван Бинички је поред српског говорио немачки и италијански језик. Од 1871. до 1874. био је командант понтонског моста на Ђунису и Јасици. У рату 1876. доказао се својим радом као командант одреда на Јанковој клисури. У другом рату са Турцима био је командант Ђупријске окружне војске и бригаде народне војске. Касније је командовао Ибарском, па Дунавском дивизијом.²³ После рата 1879. у Моравском корпусу био је начелник инжињерије, потом командант Нишавске дивизије, да би 1881. постао командант окружне војске у Пироту. У ратовима је стекао репутацију храброг и енергичног команданта. После абдикације краља Милана пензионисан је 1891. године. Враћен је из пензије 1895. и до 1900. био је директор фабрике дувана. Објавио је Одломци из ратних бележака 1876.²⁴

Најдужу војничку каријеру у српској војсци имао је Паул Штурм, рођен 1848. у Герлицу у Пруској. Штурм је основну школу и осам разреда гимназије завршио у месту рођења. Војно образовање стекао је у Војној академији у Бреслау (Пруска) и Ратној академији у Нансију (Француска). У француско-пруском рату 1870. учествовао је у борбама код Верта, Малмезона, Монта и Вешријана. По доласку у Србију 1876, заједно са братом Еугеном, такође официром, примљен је у српску војску са чином поручника. У првом рату против Турака 1876. учествовао је у борбама на Дрини – код Бијељине и Лешнице. У рату 1877. одликовао се у борбама код Ак Паланке и Пирота, због чега је унапређен у чин

²³ ВА, П-14, К-22, Ф-1, д 1/1; Ив. С. Павловић, н. д., 16–17.

²⁴ Исто.

капетана II класе. По завршетку рата постављен је за командира 4. чете 2. Батаљона сталног кадра.

Један од најзначајнијих официра из Хабзбуршке монархије био је Ђура Хорватовић, рођен 1835. у Великом Мушалуку код Нове Градишке у Лици. Војно образовање стекао је у пуковској математичкој школи у Сремској Митровици. Као приправник у аустријској војсци учествовао је у рату против Мађара 1849. при опсади Варадина. Школовање је завршио 1852. када је произведен у чин потпоручника. Пре него што је дошао у Србију 1862, радио је као аустријски официр у 14. регулашком пуку. Одмах по доласку у Кнежевину постављен је за команданта Добровољачког Батаљона, формираног у Ваљеву. У српској стајаћој војсци обављао је различите дужности, а био је и ађутант кнеза Михаила Обрановића. Непосредно пред рат са Турцима 1876. постављен је за команданта Књажевачке бригаде. У рату се истакао упорном одбраном Књажевца, а касније и Шиљеговца. При крају рата постављен је за команданта Моравско-тимочке војске уместо генерала Черњајева. У Другом српско-турском рату (1877–1878) био је командант Тимочког корпуса.²⁵ После рата био је на дужности команданта Моравског корпуса. Одређен је 1881. за изванредног посланика и опуномоћеног министра на руском двору. У чин генерала унапређен је 1885. године. Обављао је дужност министра војног у кабинету Милутина Гарашанина. По уваженој оставци био је на располагању до 1888. када је пензионисан.²⁶

После српско-турских ратова (1876–1878) прелазак официра из Хабзбуршке монархије у Србију је прекинут услед нових политичких околности насталих на Балкану. Јачање српске војске било је противно интересима Аустроугарске, која је окупацијом Босне и Херцеговине 1878. закорачила на Балкан. Краљ Милан Обреновић успоставио је најближе политичке везе са Хабзбуршком монархијом, те је врбовање њених официра за ступање у српску војску било незамисливо. Међутим, официри из Аустрије и Пруске који су после ратова са Турцима остали у Србији имали су велики утицај у српској војсци, захваљујући аустрофилској

²⁵ Исто.

²⁶ Милић Милићевић, Љубодраг Поповић, Генерали војске Кнежевине и Краљевине Србије (Београд: Војноиздавачки завод, 2003), 246–249.

политици краља Милана.²⁷ То се најбоље видело 1883. када је избила Тимочка буна, активну улогу у њеном гашењу одиграли су „аустријски“ официри. У саставу тупа које су добиле задатак да угуше буну, у оквиру Бањског одреда под командом пуковника Светозара Хаџића, били су мајор Евгеније Гајиновић, командант XIII и XV Батаљона и потпуковник Александар Протић, командант II и III Батаљона. Артиљеријски потпуковник Блаж Јурковић командовао је Брдским артиљеријским пуком у Зајечару. После информације да ће побуњеници напасти Зајечар, Јурковић је добио задатак да га брани и да у сваком случају задржи Краљевицу. Побуњени војници народне војске ушли су у Зајечар и заузели начелништво и среску канцеларију, али су потом опијени постигнутим успесима, почели недисциплиновано да се растурају у малим групама. Видећи њихово растројство, потпуковник Блаж Јурковић позвао их је да положе оружје, на шта су почели да се расипају и беже. Убрзо након тога Јурковић је повратио потпуну контролу над Зајечарским срезом. После угушења Тимочке буне потпуковник Блаж Јурковић постављен је на дужност команданта београдског града.

Одлучујући пораз побуњеницима у Бољевцу, Зајечару и Књажевцу нанео је потпуковник Александар Протић на Вратарници 12. новембра 1883. године. Када је буна избила у Алексинцу, командант Моравске дивизије упутио је из Ниша три чете пешадије и једну артиљеријску батерију под командом потпуковника Стевана Биничког. Регуларна војска ушла је без борбе у Алексинац 14. новембра 1883, чиме је Тимочка буна била завршена.²⁸ За показану верност потпуковник Стеван Бинички је 1883. унапређен у чин пуковника и одређен на дужност краљевог ађутанта и команданта Моравске дивизијске области.

Последњи пут официри из Аустрије и Пруске имали су важну улогу у српско-бугарском рату 1885. године. У Нишавској

²⁷ Опширније: Слободан Јовановић, Влада Милана Обреновића, књ. I-III (Београд: Геца Кон, 1934); Владимир Ћоровић, Односи између Србије и Аустро-Угарске у XX веку (Београд: Државна штампарија Краљевине Југославије, 1936).

²⁸ Опширније о дејствима стајаће војске у Тимочној буни: Момчило Вељковић, О тимочној буни 1883. (Београд: Француско-српска књижара, 1936); Славица Ратковић Костић, Европеизација српске војске 1878–1903. (Београд: Војноисторијски институт, 2007). Славица Ратковић Костић, „Стварање стајаће војске у Србији и њена улога у Тимочној буни 1883. године”, Војноисторијски гласник, бр. 1–2 (1996), 23–45.

војсци која је нападала на главном правцу према Софији био је велики број аустријских официра на високим положајима: пуковник Стеван Бинички командовао је Шумадијском дивизијом; потпуковник Павле Хорстиг био је на челу артиљеријског пука Дунавске дивизије, да би након пораза на Сливници преузео команду над Дунавском дивизијом од генерала Милутина Јовановића; потпуковник Павле Јуришић Штурм командовао је IV активним пешадијским пуком Дринске дивизије; потпуковник Евгеније Гајиновић I активним пешадијским пуком Моравске дивизије. За време рата са Бугарском 1885, Ђура Хорватовић позван је са дужности посланика у Петрограду и постављен за команданта Нишавске војске. По закључењу мира са Бугарима постављен је за команданта Активне војске.²⁹

Неуспех српске војске у рату са Бугарском 1885. имао је далекосежне политичке и војне последице. Пораз је довео у питање ауторитет краља Милана и официра из Хабзбуршке монархије и Пруске на које се ослањао. У официрском кору преовладало је мишљење да су поразу српске војске „одсудно допринела, нарочито наша браћа из аустријске војске, који су вазда имали, па и данас имају особено своје гледиште како на будућност наше војске тако и на њену задаћу”.³⁰ Они су васпитавали војнике онако како су учили у вишенационалној Аустроугарској монархији – да буду верни цару, при чему су национална осећања спутавана и гушена. Кривица за пораз у рату са Бугарском 1885. пала је на плећа краља Милана и њему верних „аустријских” официра. После абдикације краља Милана 1889. неколико официра из Аустрије је пензионисано, а њихов утицај у српској војсци од тада постепено слаби. Поједини су догурали до чина пуковника, као Лазар Чизмић, али највећи број био је на служби у удаљеним гарнизонима, као потпуковник Јарослав Јанкура, који се 1900. спомиње као командант пука у Пожеги.³¹ Изузетак представља сјајна официрска каријера Павла Јуришића Штурма, који је после Кумановске битке 1912, у којој је

²⁹ Милић Милићевић, Љубодраг Поповић, н. д., 246–249.

³⁰ Стеван Грујић, Сливница рат Србије и Бугарске 1885, Операције Шумадијске дивизије (Београд: Штампарија Задруге штампарских радника, 1887), 14.

³¹ Светомир Ђукић, Мемоари – Балкански ратови (Београд: Медија центар „Одбрана”, 2014), 40.

успешно командовао Дринском дивизијом I позива унапређен у чин генерала.³²

Аустријски официри – истакнути војни теоретичари и војни писци

Официри из Хабзбуршке монархије и Пруске били су образовани и најчешће су говорили више страних језика. Знањем страних језика истицао се Коста Јанковић, рођен 1834. у Брашови у Ердељу. Јанковић је завршио региментску школу у Терезијанштату у Чешкој, затим је служио у аустријској војсци као пешачки, а онда као коњички поручник у II уланској регименти. Коста Јанковић, осим српског, говорио је и немачки, влашки, мађарски и италијански, а разумео је грчки, француски и енглески језик.³³ Један од најстручнијих аустријских официра у Србији био је мајор Јован Смуђа, рођен 1831. у Вргинмосту. Завршио је војну академију у Винер Нојштату и као аустријски генералштабни официр учествовао је у ратовима у Румунији 1854. и Италији 1859. године. На позив српске владе радио је најпре при артиљеријској инспекцији, а затим као професор на Војној академији. Од 1883. радио је у Географском и Историјском одељењу Главног генералштаба при уредништву Ратника све до пензионисања 1888. године.

Неколико официра из Хабзбуршке монархије истакли су се на пољу војне теорије, превodeћи на српски језик дела водећих европских војних теоретичара, а поједини међу њима писали су и оригиналне радове. Антоније Орешковић радио је на војној, историјској и политичко-националној књижевности. По налогу кнеза Михаила и министра војног написао је више званичних правила и упутстава за српску војску. Своје погледе на словенску заједницу изнео је у књизи Славенска задруга (1872). Почетком

³² У Другом балканском рату генерал Павле Јуришић Штурм успешно је командовао Дунавском дивизијом I позива. У Првом светском рату од 1914. до 1916. командовао је Трећом српском армијом. Почетком 1916. упућен је у Русију са нарочитом мисијом, одакле се вратио 1917, када је постављен за канцелара Краљевих ордена. На тој дужности остао је до 1921. када је пензионисан. Умро је у Београду 14. јануара 1922. године. Милић Милићевић, Љубодраг Поповић, н. д., 255–260.

³³ ВА, П-14, К-22, Ф-1, д 1/1

седамдесетих година XIX века, када се у Србији повела расправа о железничкој вези са Турском, Орешковић је написао и штампао књигу Железничко питање (1873). Своје бављење у дипломатским мисијама и о раду на јачању југословенске заједнице изнео је у две књиге: Мало више светлости поводом брошуре „Књаз Михаило и заједничка радња балканских народа” (1895) и Да смо једном на чисто (1898). Сем ових дела, написао је и штампао у разним часописима и листовима више расправа и чланака војног, политичког и националног садржаја. Велики број теоријских радова у часопису Ратник објавио је генералштабни мајор Адам Вранешевећ: О части у опште и војничкој части особено (1882); Мало светлости о бици на Враћи и радњи гонећег одреда (1882); У колико је озадњача променила тактику пешадије (1882); Рад у главном ђенералштабу – оцена наших коњич. егзерцирних правила (1882); Стратегијска служба извиђања и из исте произлазећа борба коњице (1883). Изузетно плодан рад на пољу војне књижевности прекинут је изненадном смрћу, када је 1884. извршио самоубиство.³⁴

Широког интересовања био је и Паја Путник, рођен 1828. у Банатском Новом Селу, где му је отац био свештеник. Основну српску и немачку школу завршио је у Опову и Панчеву, а гимназију у Карловцима. Филозофију је слушао у Сегедину, а после у Пешти. Када су наступили бурни догађаји 1848, Путник је прекинуо школовање, отишао у Карловце и ступио у народну војску. По завршетку рата у јужној Угарској 1849. примљен је у аустријску војску са чином потпоручника. Пензионисан је 1865. и од тада је живео у Панчеву где је неко време био градски капетан. У српску војску примљен је 1876. као пешадијски капетан I класе, а из рата је изашао као потпуковник. После рата био је дуже време на положају команданта окружне војске у Ваљеву. У првој половини 1885. дао је оставку у служби и живео у Београду. Учествовао је у рату 1885, а затим је поново пензионисан 1886. Написао је Мисли о војној организацији Србије (1874), Битка Пиротска (1890), Мало измена и допуна –

³⁴ ВА, П-14, К-22, Ф-1, Д 1/1; „Некролог Адама Врањешевећа”, Ратник, књ. IV, свеска IV (1884), 290–293; Ив. С. Павловић, н. д., 18.

Босански устанци од 1858. до 1862. – Дринска војска 1876 – Нешто о моралу – О Хрватима – Штросмајер – Закључак....³⁵

У групи официра из Аустрије теоријским радом истицао се мајор Александар Протић, рођен у Темишвару 1839. године. Протић је основну школу завршио у Темишвару, а војно образовање стекао је у кадетској школи у Италији. Пет година је служио у аустријској војсци, пре него што је 1862. дошао у Србију. Као аустријски пешадијски официр учествовао је у рату 1859. у Италији. Мајор Протић говорио је, читао и писао српски и немачки, а служио се француским и румунским језиком. Протић је брзо напредовао у српској војсци, а пред рат са Турском 1875. био је на служби у Опште војном одељењу Министарства војног. После српско-турског рата (1876–1878) Александар Протић је у чину мајора постављен на дужност команданта Браничевске војске, а 1883. постављен је на положај команданта пука. После српско-бугарског рата 1885. пензионисан је у чину потпуковника, али је потом реактивиран и произведен за пуковника. Протић је обављао дужност начелника Економног одељења војног министарства и на тој дужности остао је све до 1893, када је по други пут пензионисан.³⁶ Прве војностручне радове објавио је у часопису Војин: Карл фон Клаузевиц – Војнички геније (1867), Наша стајаћа војска (1869) и Још један глас о Војину (1870). Заједно са Димитријем Ђурићем 1871. превео је са немачког књигу пруског официра Фридриха Вилхелма Ристова Војна око рајнске границе 1870–1871.³⁷ После српско-турских ратова (1876–1878) у часопису Ратник објавио је чланак Војска каква и колика нам треба? (1888); Грађа за нашу ратну историју 1877/78 (1897). Подацима Александра Протића о операцијама српске војске послужио се српски државник Јован Ристић у своме значајном делу: Дипломатска историја Србије за време српских ратова за ослобођење и независност 1875–1878, књ. II, Други рат – (1898). У посебним књигама и брошурама Александар Протић штампао је радове: Српска народна мисао, (1895); О завршној речи М. Пироћанца (1896); Први пут у Загребу

³⁵ Ив. С. Павловић, н. д., 17.

³⁶ Исто.

³⁷ Ив. С. Павловић, н. д., 13–15.

(1899); Наши модерни историчари (1900); О тајној конвенцији између Србије и Аустро-Угарске (1902).³⁸

Прво војнотеоријско дело са италијанског језика превео је мајор Гргур Франић, рођен 1828. у селу Смиљану у Лици. Франић је у Аустрији завршио немачку математичку школу, а говорио је, читао и писао српски, немачки и италијански. После завршене војне школе ступио је у аустријску војску 1847. године. Учествовао је у рату 1848/49. у Италији при блокади и бомбардовању Палманове, у бици код Милана. У српску војску ступио је 1862. у чину привременог пешадијског потпоручника, када је постављен на дужност командира вода у Добровољачком корпусу у Ваљеву. Гргур Франић у часопису Војин објавио је 1866. прво дело српске војне књижевности које је преведено са италијанског језика – О маневрима уопште Карла Декристофориса.

Неколико официра из Аустрије истакло се писањем правила за српску војску. Анта Алексић из Панчева по налогу војног министра превео је 1867. пруска Правила сепарске службе.³⁹ Алекса Савић рођен 1845. у Загребу, поред српског говорио је немачки језик. За време службе у Нишу 1882. објавио је Приручник за наставу из ратне службе и наставе гађања под називом Десетар. Приручник је написан на основу немачког примера и прилагођен пешачком правилу српске војске.⁴⁰

Долазак мајора Јурковића у Србију био је значајан за развој артиљерије. Блаж Јурковић рођен је 1838. у селу Перушићу у Оточком срезу. Војно образовање стекао је у Бјеловару и Грацу, а поред српског и немачког одлично је говорио и чешки језик. Дао је допринос развоју артиљерије стручним радовима из области тог рода војске. Објавио је дело Упутство за подизање батерија 1873, док су неки његови радови објављени у виду аутографија: Батериски закони (1875), Упути за пољску службу и за остале дужности нижи артиљеријски чинова у пољу (1875), Познавање артиљеријског материјала (1877).⁴¹

³⁸ Божидар Јововић, Српски официри у националној култури (Београд: Војноиздавачки завод, 1998), 104–105, 136.

³⁹ ВА, П-14, К-22, Ф-1, Д 01/01.

⁴⁰ Исто.

⁴¹ ВА, П-14, К-22, Ф-1, Д 1/1; Ив. С. Павловић, н. д., 16.

Међу официрима који су из Аустрије стигли 1868, војном књижевношћу бавио се генералштабни официр Адолф Сертић. Поручник Сертић је као аустријски официр у часопису *Österreichische Militärische Zeitschrift* објавио чланак Телеграф и његова употреба за војничке цели, а након његовог доласка у Србију овај рад штампан је у часопису Војин 1869. године. Након годину дана Адолф Сертић је у Војину објавио радове Десетник у стрељачком низу: по једној аустријској књижици, Упут за гађање у нишан, Покушаји са брзојавом у Шалонском стану и превод Десињолов барут. У часопису Ратник своје радове објављују: Јован Брдарски, Михаило Кренцер, Павле Јуришић Штурм, Павле Хорстиг и Стеван Лончарић.

Истакнуто место међу млађим официрима који су дошли из Хабзбуршке монархије заузима капетан Вајо Кончар, рођен 1846. године у Белопољу у Лици. Вајо Кончар је завршио војну кадетску школу у Аустрији и као контрактурални потпоручник ступио у српску војску јуна 1876. године. У првом рату са Турцима 1876. био је командант добровољаца на Дрини. За одлично држање и вођење своје трупе у борбама добио је Орден таковски крст V реда с мачевима и Сребрну медаљу за храброст. У другом рату са Турцима 1877/78. био је одређен за команданта IV подгорског Батаљона Црноречке војске, а касније је био ордонанс официр команданта Тимочког корпуса. После рата одликован је Златном медаљом за храброст и Сребрном медаљом за ревносну службу, а 1883. одликован је Медаљом за војничке врлине.

Вајо Кончар говорио је и писао српски и немачки савршено, а доста добро француски и енглески. Као поручник у Историјском одељењу био је администратор, рачуновођа и сарадник у часопису Ратник, у којем је објавио више радова: Први прелаз Руса преко Балкана. Превод (1879); Американска оцена о улози бајонета у рату 1877/78. год. (1879); Обседање града Бара. Превод (1879); Рад и употреба коњице у последњим и будућим ратовима (1879); Пушке магацинке (1880); Утврђивање Швајцарске и Белгије (1880). Поред тога додатно је радио на војној литератури. Превео је са немачког дело пруског официра Хуга фон Хелвига Тактички примери 1882, а наредне године заједно са Петром Бојовићем превео је дело белгијског официра Анри Бријалмона – Утврђивање држава и Утврђени логори. После

четири године премештен је на службу у Војно министарство, где је заједно са пуковником Младеном Јанковићем, начелником Оперативног одељења покренуо Службени војни лист (СВЛ). У Службеном војном листу објавио је студију Снабдевање војске муницијом и попуна утршка ове у борби (1885). Уз редовне дужности био је хонорарни професор Стенографије на Војној академији од 1879. до 1885. године. Капетан Вајо Кончар погинуо је 17. новембра 1885. на Сливници као командант III Батаљона IX активног пука у борби на Меким Цревима. Његовом смрћу српска војска изгубила је вредног официра и војног књижевног ствараоца.⁴²

Сличну судбину имао је и капетан Никола Квекић „рођен од чувеније српске породице у Трсту 1830. године”. Никола Квекић био је шурак црногорском кнезу Данилу Петровићу. Квекић је завршио гимназију и лицеј у Женеви, а затим слушао правне науке у Паризу. У Србију је дошао 1875. када је био изванредан рат са Турцима. Као пешадијски поручник од 1879. па до своје смрти био је на служби у Историјском одељењу Главног генералштаба. Заменио је поручника Вају Кончара у уредништву Ратника 1883, где је као сарадник објавио рад О употреби пешачке ватре. Био је наставник француског језика на Војној академији 1884. године. Умро је 6. децембра 1886. од рана задобијених у борби са Бугарима 1885. године.⁴³

Међу официрима из Аустрије који су били професори на Војној академији истичу се капетан II класе Фердо Михоковић и Сава Витас. Фердо Михоковић рођен је 1838. у Бјеловару у Хрватској. На Војној академији био је наставник Борења и Пливања све до 1887. године. Сава Витас рођен је 1845. у Медачком срезу у селу Почитељу. Витас је служио у аустријској војсци од 1866. до 1875. када је дошао у Србију. На Војној академији у Београду од 1885. до 1909. обављао је дужност редовног професорског помоћника на предмету Цртање и краснопис и Немачки језик. Написао је расправу Официр у

⁴² ВА, П-14, К-22, Ф-1, Д-8/1; „Погинули у српско-бугарском рату 1885. године”, Ратник, књ. XVI, св. V и VI (1886), 404; Ив. С. Павловић, н. д., 19.

⁴³ Анд. Ј. Милојевић, н. д., 317–318; „Погинули у српско-бугарском рату 1885. године”, Ратник, књ. XVI, св. V и VI (1886), 404.

друштву 1897. и уџбеник Нижа геодезија 1901. године. Сарађивао је и у Ратнику, где је објавио чланак Одбрана Тирола (1896).⁴⁴

Високим техничким образовањем истицао се капетан II класе Данило Барковић, рођен 1844. у Личком Оточцу. Барковић је слушао војне науке у Серавали у Млетачкој, затим у кадетској школи у Сремској Каменици. Техничко образовање стекао је у артиљеријској школи у Кракову и артиљеријској академији у Белој Цркви у Моравској. Барковић је завршио школовање и ступио у службу као потпоручник 1864. године. Пошто је био надарен за конструкцију наоружања, после краћег времена преведен је у техничку службу. Као прост редов – тобџија дошао је у Србију 1876. и придружио се добровољцима на Дрини, али је убрзо унапређен у чин потпоручника српске војске. У Другом рату са Турцима 1877/78. учествовао је као командант позицијске артиљерије на Тимоку наспрам Видина.

После рата радио је у Тополивници у Крагујевцу. Био је члан комисије која је радила на преоружању српске пешадије и комисије која је разматрала наоружање српске артиљерије. Бавио се проналазаштвом, а чувене су биле његове конструкције даљиномера и топа острагана који је по њему назван „Барковићев топ”. Данило Барковић био је и хонорарни професор Механике на Војној академији. Резултате својих истраживања објавио је у Ратнику под насловом Посматрање артиљеријског практичног гађања. Његова војничка каријера завршена је прерано. Приликом контролисања револвера нехотично га је ранио војник који му је помагао. Сутрадан након овог догађаја (7. новембра 1889), преминуо је од последица задобијених рана.⁴⁵

У XIX веку велики број официра из Аустрије ступило је у српску војску. На то је утицао географски чинилац јер се Хабзбуршка монархија налазила у непосредном суседству Кнежевине Србије, али и други важни фактори. На првом месту национална блискост официра српске, хрватске и чешке народности у Хабзбуршкој монархији, који су желели да помогну Србији у борби за независност. Они који су после српско-турских

⁴⁴ ВА, П-14, К-22, Ф-1, Д-1/1.

⁴⁵ Ј. Симоновић, „Некролог Данилу Барковићу”, Службени војни лист, бр. 41 (1889), 1203–1206; Анд. Ј. Милојевић, н. д., 124–126; Ив. С. Павловић, н. д., 20; Бранислав Ђорђевић, Митар Ковач, Јованка Шарановић, Српски војни поменик (Београд: Војноиздавачки завод, 2003) 32.

ратова (1876–1878) остали у Србији лако су се уклопили у официрски кор српске војске. Политика краља Милана који се у спољној политици ослањао на Аустроугарску, омогућила је „аустријским официрима“ да заузму важна места у српској војсци. Страни официри који су у највећем броју дошли из аустријске војске чинили су посебну групу у српском официрском кору. Они су се издвајали од осталих официра образовањем, културом и традицијом коју су усвојили за време школовања и службе у аустријској војсци. Велики део пруске војне теорије и праксе продирао је у српску војску путем аустријских војних правила и официра из Хабзбуршке монархије. Захваљујући томе одиграли су значајну улогу у процесу модернизације српске војске седамдесетих и осамдесетих година XIX века. После пораза на Сливници у рату са Бугарима 1885. и абдикације краља Милана 1889, утицај аустријских официра у српској војсци постепено слаби. Сећање на официре из Хабзбуршке монархије и Пруске у српској војсци очували су њихови синови официри – Љубомир Покорни, Павле Јуришић, Александар Срб и други.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

Необјављени извори:

Архив САНУ, Историјска збирка, бр. 13611.

Војни Архив у Београду, П-14, К-22, Ф-1, Д 1/1.

Објављени извори:

Зборник закона, уредаба, наређења и објашњења војних од 1861. до 1873. године. Београд: Државна штампарија, 1882.

Литература:

Вељковић, Момчило. *О тимочкој буни 1883*. Београд: Француско-српска књижара, 1936.

Гавриловић, Михаило. *Милош Обреновић, I-III*. Београд: Задужбина Илије М. Коларца, 1908, 1909, 1912.

Грујић, Стеван. *Сливница рат Србије и Бугарске 1885, Операције Шумадијске дивизије*. Београд: Штампарија Задруге штампарских радника, 1887.

Белап, Лазар. „Аустријски војни извештаји о организацији српске милиције (1821–1871)”, *Весник војног музеја ЈНА*, бр. 10 (1964), 130–136.

Ђорђевић Б., Ковач М., Шарановић Ј. *Српски војни поменик*. Београд: Војноиздавачки завод, 2003.

Ђорђевић, Живота. *Српска народна војска 1861–1864*. Београд: Народна књига, 1984.

Ђукић, Светомир. *Мемоари – Балкански ратови*. Београд: Медија центар „Одбрана”, 2014.

Жујовић, Младен. *Белешке Младена Жујовића државног саветника*. Београд: Државна штампарија Краљевине Србије, 1902.

Јовановић, Слободан. *Влада Милана Обреновића, књ. I–III*. Београд: Геца Кон, 1934.

Јововић, Божидар. *Српски официри у националној култури*. Београд: Војноиздавачки завод, 1998.

Љушић, Радош. *Кнежевина Србија 1830–1839*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2004.

Љушић Р., Бојковић С., Пршић М., Јововић Б. *Официри у високом школству Србије 1804–1918*. Београд: Војноиздавачки завод, 2000.

Марковић, Радосав. *Војска и наоружање Србије кнеза Милоша*. Београд: Научно дело, 1957.

Милићевић М., Поповић Љ., *Генерали војске Кнежевине и Краљевине Србије*. Београд: Војноиздавачки завод, 2003.

Милојевић Ј., Анд. *За отаџбину*. Београд: Издање Уредништва Ратника, 1904.

„Некролог Адама Врањешевића”, *Ратник*, књ. IV, свеска IV (1884), 290–293.

Ратковић Костић, Славица. *Европеизација српске војске 1878–1903*. Београд: Војноисторијски институт, 2007.

Ратковић Костић, Славица. „Стварање стајаће војске у Србији и њена улога у Тимочкој буни 1883. године”, *Војноисторијски гласник*, бр. 1–2 (1996), 23–45.

Павловић С, Ив. *Војна граница и српска војска*. Београд: Штампарија Драг. Грегорића, 1936.

Петровић, Мита. *Финансије и установе обновљене Србије*, књ. 1. Београд: Државна штампарија Краљевине Србије, 1897.

„Погинули у српско-бугарском рату 1885. године”, *Ратник*, књ. XVI, св. V и VI (1886).

Симоновић Ј., „Некролог Данилу Барковићу”, *Службени војни лист*, бр. 41 (1889), 1203–1206.

Стојанчевић, Владимир. *Кнез Милош и Источна Србија 1833–1838*. Београд: Научно дело, 1957.

Томас, Петар. *Ratovi i armije XIX veka*. Београд: Војноиздавачки завод, 1968.

Ђоровић, Владимир. *Односи између Србије и Аустро-Угарске у XX веку*. Београд: Државна штампарија Краљевине Југославије, 1936.

Чубриловић, Васа. *Историја политичке мисли у Србији XIX века*. Београд: Народна књига, 1982.

Col. Doc. Dr Slobodan Djukic

Military Academy Belgrade

Email: slobodan.djukic@va.mod.gov.rs

THE INFLUENCE OF OFFICERS FROM THE HABSBURG MONARCHY AND PRUSSIA ON THE CREATION AND DEVELOPMENT OF THE SERBIAN STANDING ARMY IN THE 19TH CENTURY

(Summary)

During the first half of the nineteenth century, a large number of Austrian officers joined the Serbian army. This phenomena was influenced by the geographical factor, because the Habsburg nation was located in proximity of the Principality of Serbia, as well as other important factors. Above all, it was the national identity of ethnic Serb, Croat, and Czech officers in the Habsburg Monarchy who wanted to help Serbia in the fight for independence. Officers from Austria and Prussia contributed greatly to the

Serbian Army victories in the Serb-Turkish Wars (1876-1878). Those who remained in Serbia after the war easily fit into the officer corps of the Serbian Army. King Milan, who relied on Austria-Hungary in foreign policy, contributed to the ability of "Austrian officers" to occupy important positions in the Serbian Army. The foreign officers who mostly came from the Austrian Army formed a special group in the Serbian officer corps. They stood out from the other officers with the knowledge, culture, and tradition they had acquired during their education and service in the Austrian Army. Much of the Prussian military theory and practice was introduced into the Serbian Army through Austrian military doctrine and officers from the Habsburg Monarchy. As a result, they played a significant role in the modernization process of the Serbian Army in the second half of the nineteenth century. After the war with Bulgaria in 1885, and especially after the abdication of King Milan in 1889, the influence of officers from the Habsburg Monarchy and Prussia in the Serbian Army gradually diminished and declined.

KEYWORDS: *Serbian army, Serbian officers, Serb-Turkish War 1876/78, Serb-Bulgarian War 1885.*